

Rondom de Franciscanen

in Leiden

November 2010

Terugblik
op 550 jaar
franciscanen
in Leiden

Afscheid van de franciscanen uit Leiden Meer dan vijf eeuwen 'Vrede en alle goeds'

November 2010. De franciscanen verlaten Leiden, na 550 jaar dienstbaarheid. Een ongelooflijk verlies, dat tot verdriet en weemoed stemt. Maar ook tot dankbaarheid voor alles wat de franciscanen voor Leiden en de Leidenaars hebben betekend.

In deze speciale uitgave staat een kroniek, waarin in kort bestek wordt vermeld wat zij in Leiden hebben opgezet aan diaconale projecten, zielzorg, onderwijs en opvang en zorg voor jongeren, gezinnen en ouderen. Ook hun wederwaardigheden in ruim vijf eeuwen zijn in grote lijnen weergegeven. Het is niet altijd makkelijk geweest! Er zijn in onze stad diverse sporen te vinden van de aanwezigheid van de franciscanen. In deze uitgave zijn er enkele weergegeven. Ook vindt u een paar impressies van de sfeer op het franciscaanse Bonaventura-college, en herinneringen aan de paters franciscanen. Tijdens het symposium op 7 november 2010, bij gelegenheid van het afscheid van de franciscanen, zijn inleidingen gehouden. Verkorte versies hiervan staan eveneens in deze uitgave.

Doorgaan in franciscaanse geest

Het afscheid doet zich vooral voelen in de vanouds franciscaanse Hartebrugkerk. Vanuit onder andere deze kerk hebben de franciscanen de vele goede werken gedaan. Maaïke Elink Schuurman, secretaris van het bestuur van de Hartebrugparochie: "Het is heel erg jammer dat de fran-

ciscanen na zo'n enorm lange tijd weggaan uit Leiden. Zij zijn, in mijn ogen, zonder uitzondering, warme, betrokken, gastvrije en positief ingestelde mensen. Sympathiek en met humor staan zij in het leven. Het is te danken aan de paters dat onze kerk, ook op gewone zondagen, goed vol zit. Wij moeten nu in de Hartebrug, samen met de vele vrijwilligers en andere pastores het beste maken van onze geloofsgeenschap, en de franciscaanse geest die er altijd heeft geheerst, proberen te behouden. De vertrekkende franciscanen wensen wij van harte 'Vrede en alle goeds' toe op hun verdere levensweg, en tot ziens!"

De Onze Lieve Vrouw Onbevlekt Ontvangenkerk aan de Haarlemmerstraat, beter bekend als Hartebrugkerk. In de volksmond vaak 'coelikerk' genoemd. Deze kerk is vanouds een franciscaner kerk. De kerk dateert uit 1835.

Villa Rozenhof, in 1923 aangekocht voor inrichting als klooster van de minderbroeders franciscanen. Zij hebben er tot de dag van vandaag gewoond.

Sporen van de franciscanen in Leiden

In onze Sleutelstad zijn op diverse plaatsen sporen te vinden van de aanwezigheid van de franciscanen gedurende meer dan vijf eeuwen. Het is goed dat die er zijn, om ons te herinneren aan wat deze geestelijken voor onze stad hebben betekend. En om ons blijvend te inspireren!

Gedenksteen 'Wat liefde vermag'
Naast de Hartebrugkerk in de Haarlemmerstraat is deze gedenksteen in de muur met de tekst 'Wat liefde vermag'. De jaartallen 1445 – 1945 staan erop en een afbeelding van Franciscus met de Wolf van Gubbio, bekend van de legende. In 1945 is deze steen geplaatst, bij gelegenheid van 500 jaar presentie van de franciscanen in Leiden. 1945, ook het jaar van de bevrijding na de Tweede Wereldoorlog. Franciscus en de Wolf staan symbool voor hoe vrede kan komen in een situatie van geweld en terreur: 'Wat liefde vermag'.

Deze beeltenis van Franciscus hangt naast de deur van 'Verbum Dei', aan Plantage 16, vroeger een pand van de franciscanen.

In 1963 werd de Sint-Pauluskapel in de tuin gebouwd en ingewijd. Pater Kees van Vliet ofm. heeft in het huis gewoond in een franciscaanse leefgroep, in de tijd dat hij leraar was aan het Bona en deken. Vanuit dit huis zijn veel activiteiten voor jongeren ontplooid.

Nu is Exodus Leiden er gevestigd, een organisatie voor opvang en begeleiding van (ex-)gedetineerden

De Leonarduskerk aan de Haagweg, in 1925 gesticht vanuit de Hartebrugparochie. In 2003 sluit deze kerk haar deuren.

Kroniek franciscanen in Leiden

In grote lijnen volgt hiernaast en op volgende pagina's een overzicht van de belevenissen van de franciscanen in en bijdragen aan de Leidse samenleving. Voor meer informatie verwijzen wij u graag naar historische werken, vermeld aan het eind van deze kroniek.

De franciscanen weg uit Leiden

Na meer dan vijf en een halve eeuw vertrekken de franciscanen uit Leiden. Dat is wel een moment om bij stil te staan, want de franciscanen hebben in de stad veel meegemaakt én hun sporen verdiend. Mooi is de geschiedenis van de aankomst der paters en de bouw van het klooster en de kapel even buiten de stadsgrenzen nabij de Hogewoerdse poort. Ook mooi is de innige band die tussen de minderbroeders en het stadsbestuur in de eerste twee eeuwen bestond.

De roerige tijden voor en na de reformatie vormen echter een dieptepunt in de Leidse franciscaner geschiedenis en niet alleen voor de franciscanen, maar ook voor de collega's van andere kloosterorden die binnen de stad actief zijn. De eeuwen die volgden waren wat minder heftig, mede door het feit dat het stadsbestuur geen prioriteit gaf aan de uitvoering van de door de Staten van Holland uitgevaardigde anti-katholieke plakaten. Een soort gedogen avant la lettre.

Mede door die wat gunstiger situatie en de gelijkstelling van de onderscheiden religies in de Franse tijd zijn de franciscanen in staat geweest eeuwenlang heel veel werk te verrichten op het gebied van o.a. de ouderenzorg, jeugdpvang, armenzorg en onderwijs. Zij laten belangrijke instituties achter. Daarom kan gezegd worden dat een grote taak is volbracht. Hun aanwezigheid is niet voor niets geweest.

De erkenning en dank voor hun inspanningen vond zijn hoogtepunt op zaterdag 2 oktober van dit jaar, toen de paters Jan Van Duijnhoven en Ton Peters voor alle Leidse franciscanen de erepenning in goud van de gemeente ontvangst namen. Met weemoed neemt de stad afscheid van het convent. Maar blijheid over hetgeen verricht en tot stand gekomen is zal de boventoon blijven voeren!

Henri J.J. Lenferink,
burgemeester van Leiden

1445

Op 15 maart aanvaardt broeder Heynric Barninc, gardiaan (overste), de voorwaarden die het stadsbestuur heeft gesteld aan de komst van een franciscaner klooster in Leiden: de nieuw te vestigen kloosterorde moest zich strikt aan de 'observantie van haar regels' houden. Hun klooster verrijst even buiten de Hogewoerdspoort op een plek, waar zich nu (?) de Franciscanenplaats en de Francisca-

nenstraat bevinden, aan de noordzijde van de Rijnkade. Daar stond al een oud gebouw bewoond door broeders van de derde orde van Sint Franciscus. De communiteit van 'minrebroedern buyten Leyden in de Wart' richt zich vooral op de zielzorg, preken, de sacramenten toedienen, biechthoren en het begraven van overledenen. Ze waren populair bij stadsbestuur en de gewone mensen, omdat ze niet in

1500

weelde leefden zoals gewone priesters. **1566** De Hervorming gaat niet aan Leiden voorbij. Op 26 augustus wordt het klooster door een opgewonden meute zwaar beschadigd en de paters zoeken een goed heenkomen in de stad. Maar enige tijd later wordt het klooster hersteld en weer in gebruik genomen. **1572** Als Graaf Lumey op 31 juli de stad binnentrekt gaat het definitief mis. Op de feestdag van

Meer dan 500 jaar franciscanen in Leiden

“Het is niet onopgemerkt gebleven”

Toen mij het verzoek bereikte bij gelegenheid van het afscheid van de franciscanen uit Leiden het woord te voeren ben ik onmiddellijk op studiereis gegaan naar Assisi in Italië, de stad van de heilige Franciscus en Clara, stichteres van de Clarissen.

Ton Kohlbeck

Wie op weg ernaar toe de stad ziet liggen, als imposante schelp op de Umbri-sche bergruggen, gevat in een adembenemend landschap, voelt zich, alleen al vanwege het unieke panorama, opgenomen in een ongewoon en bijna mystiek gevoel ontkomt niet aan metafysische

mijmeringen. Daar liepen, buitengewoon atypisch, talloze als zodanig herkenbare religieuzen rond. Nonnen in heldere, vaak spierwitte habijten. Tientallen broeders en paters, alleen of in groepen, meestal in de bekende franciscaner dracht. De belangrijkste afwijking van mijn verwachtingspatroon was de ongehoord jeugdige leeftijd van veel religieuzen...

Treurnis en respect

Voor de laatsten der franciscanen ontbreekt het bij het vertrek uit Leiden allerminst aan waardering. Want allerwegen in de stad heerste een gevoel van nostalgie en een zekere onthutsheid toen de bekendmaking van het vertrek de stedelingen deze zomer bereikte. En het gemeentebestuur, met haar scherpe zintuig voor wat leeft onder de bevolking, stak haar waardering voor meer dan vijf eeuwen onbaatzuchtig werken aan geestelijke en materiële verheffing van haar ingezetenen niet onder stoe-

len en banken. Het College van Burgemeester en Wethouders, waaraan het CDA slechts een eenmansbijdrage levert, aarzelde niet aan de vooravond van de verjaardag van Leidens Ontzet de franciscanen te eren met de Erepennig van de stad in Goud. Deze onderscheiding getuigde behalve van dankbaarheid ook van moed van de kant van de onderscheiders. Want het zou mij niet verbazen wanneer deze penning van het Leids gemeentebestuur aan een katholieke, religieuze orde uniek zou zijn in het jaar 2010, in het jaar dat behalve door zoveel andere zaken ook getekend is door zoveel verlegenheid en verwarring binnen katholiek Nederland over haar jongste, zolang verzwegen en weggedrukte verleden. Voorwaar, de verleiding tot een veiliger bestemming van de Erepennig was zeker aanwezig. Het College liet zeer terecht deze sentimenten niet toe bij haar overwegingen!

Goede relatie met stadsbestuur

De verhouding tussen stadsbestuur en de franciscanen is altijd uitstekend geweest. Er zijn talrijke aanwijzingen dat Leiden de paters graag zag komen als tegenwicht tegen de weelde en verkwisting die aan het einde van de middeleeuwen heerste in menig andere kerk of klooster. Het kwam het stadsbestuur goed uit een kloosterorde binnen te halen die op bevel van

haar stichter als kernregel de gelofte van armoede omarmde en zich sierde met de naam van 'minderbroeders'. Op de hoogtijdag van het jaar, de naamdag van Sint Franciscus bood de stad de minderbroeders na de processie een feestelijke maaltijd aan. Het was dan ook niet zonder historisch besef dat Leidens burgemeester Henri Lenferink de plechtige uitreiking van de Erepennig afsloot met een uitnodiging aan de aanwezigen tot een feestelijk lopend buffet. De vraag of hij de dapperheid zou hebben kunnen evenaren van zijn voorganger Van Dusseldorp, die tijdens de beeldenstormrellen van 1566 het gepeupel met de dood bedreigde wanneer men het aandurfde het franciscaner convent te bestormen is hiermee echter niet beantwoord. In ieder geval zijn de goede verhoudingen altijd gebleven.

Mijn 'franciscaanse' verleden

Ik stap nu over naar een persoonlijke terugblik, mijn eigen hoogst subjectieve belevingswereld. Wat heb ik zelf ervaren van de aanwezigheid van de paters franciscanen in de stad waarin ik nu al bijna zeventig jaar verkeer? Ik dacht wel een aardig beeld te hebben van hun activiteiten, maar Hein van Woerden leerde mij bescheidenheid. In zijn 'Korte geschiedenis van de franciscanen in Leiden', opgesteld als voorbereiding op de uitreiking van de Erepennig, somt hij de talrijke geestelijke en maatschappelijke verenigingen op, die alleen al vanuit de Hartebrug zijn opgericht. Het zijn er niet minder dan 37, variërend van de Aartsbroederschap van het Koordje tot aan de Broederschap van de Goede Dood en van het Genootschap de Stille Omgang tot aan de Verkenner van de Sint-Franciscusgroep. Indrukwekkender

kan het maatschappelijke engagement van de paters niet geïllustreerd worden. Het getuigt van een dadendrang om stil van te worden. 'Kunst', zeggen andersdenkenden soms spottend en met nauw verholten jaloezie, 'die paters hebben immers geen gezin aan hun hoofd'. Alsof alle alleenstaanden, laat staan de moderne 'singles', zich zo uitsloven in hun maatschappelijke activiteiten. Wij katholieken, die ook met andere parochies en ordes te maken hadden, wij wisten wel beter. Wij zagen dat juist de franciscanen de werkbijeen waren, die op allerlei terreinen nieuwe initiatieven namen of op zijn minst daar hand-en-spandiensten voor richtten.

Mijn jeugd

Ik ben opgegroeid in de schaduw van de Petruskerk in een orthodox katholiek gezin: misdienaar, koorzanger, acoliet. Mijn vader was jarenlang penningmeester van het zangkoor, maar ook penningmeester van het Sint Franciscus Liefdewerk, een grote, de gehele stad omvattende organisatie voor jeugdwerk. De paters, die eraan verbonden waren, waren een vertrouwde klank in ons gezin: pater Raymond, pater Duijnste, en vooral pater de Ponti. Zijn naam draag ik een leven lang mee, maar van een voor-naam heb ik geen weet. Hij was een zeer bijzondere, maar ook zeer gewone man. Eigenlijk belichaamde hij als geen ander wat de minderbroeders in Leiden altijd hebben betekend. Tientallen jaren zette hij zich in voor allen die zijn steun en hulp nodig hadden. Voor de gewone man en vrouw in de wijken waar hij het hardst nodig was,

Langs de Via Appia te Rome, 1963.

In Rome, 1961.

Voorbeelden van buitenschoolse activiteiten.

Excursie, 1953.

Imstenrade: Biologenclub, 1954.

was hij het gezicht van de kerk. In 1975 kreeg pater de Ponti, met een voorsprong dus van 35 jaar op zijn medebroeders, ook de Erepennig van de stad. Het SFL ja, maar toen het mijn tijd werd voor de verkenner werd ik als beginnende welp ondergebracht bij de Franciscusgroep aan de Romanuszaal, een tikje ontheemd als Petrusparochiaan, maar een nichtje van me was daar nu eenmaal akela, dus zo doende! Ik hield er in ieder geval een herinnering aan over van een duik in de Mare, met fiets en al. Even niet opgelet dat die gracht pas tien jaar later gedempt zou worden... Toen de middelbare school. Natuurlijk moest dat het Bonaventuralyceum worden. De lessen werden aanvankelijk gegeven in de Kweekschool voor de Zeevaart. Legendarische namen komen in herinnering: van de paters de Goede, Geurts, Jessen en Gelauff. Toen ik in 1954 aankwam in de eerste klas waren de paters nog stevig de baas. Het uitmuntende boek van mijn oud-leraar H.A.J.M. van Woerden getuigt ervan dat de paters ook op het 'Bona' voorbeelden van inspiratie

waren als het gaat om buitenschoolse activiteiten, vaak in samenwerking met de Hartebrugparochie.

Altijd franciscanen in de buurt

Wanneer in mijn leven waren er geen franciscanen in de buurt? Van pater de Ponti tot pater Peters, altijd waren er die mannen van wie je wist: als het nodig is, als het echt erop aan komt, dan moet ik bij die mensen zijn. Met de mens, zijn kansen en zijn ontwikkeling als opdracht, hebben honderden paters franciscanen gewerkt aan de geestelijk en materiële verheffing van onze burgers. Zij hebben dat gedaan vanuit de spiritualiteit van hun orde, met voorbijgaan van eigen belang of winst. In bescheidenheid en naar het voorbeeld van hun stichter. Meer dan 500 jaar Franciscus in de stad: het is niet onopgemerkt gebleven!

Dit artikel is een korte versie van de inleiding die Ton Kohlbeck heeft gehouden tijdens het symposium bij gelegenheid van het afscheid van de franciscanen uit Leiden op 7 november 2010.

1600 St. Clara (12 augustus) wordt het Leidse franciscanenklooster aangevallen en geplunderd. Het klooster en de kerk worden verwoest. Van de periode die volgt zijn weinig of geen documenten beschikbaar. Waarschijnlijk houden enkele paters zich illegaal in de stad schuil; o.a. in een huis schuin tegenover waar nu de Hartebrugkerk staat.

1609 We weten zeker dat ze weer in de stad

wonen. Héél voorzichtig, want het is allesbehalve veilig voor katholieke priesters. In hun eigen huizen kunnen zij echter nog geen kerkelijke diensten verrichten. De vieringen vinden plaats in zeer beperkte ruimten, op zolders waar het 's winters niet te harden was van de kou en 's zomers niet van de warmte.

1636 Een pand aan de Haarlemmerstraat hoek Kuiperssteeg wordt gekocht. Er worden in dat

1700 huis in het begin nog geen kerkdiensten gehouden. In die tijd wonen volgens tellingen rond 3000 katholieken in de stad. De paters houden godsdienstoefeningen in ongeveer dertig huizen, verspreid over de stad. Er wordt een flink beroep gedaan op hun mobiliteit.

1669 De paters gaan in het pand wonen.

1727 Tot deze periode worden nog meer aangrenzende panden gekocht en wordt een schuil-

kerk ingericht (in het pand waar nu Parfumerie Douglas zit) die dienst zal doen tot aan de bouw van de Hartebrugkerk.

1710 Het gaat langzamerhand wat beter. Toch vindt er een duidelijke terugslag plaats als vier paters, twee dominicanen en twee franciscanen door de Staten van Holland worden verbannen. Zij weigeren in het conflict met de Jansenisten een die partij toegedane bisschop te volgen.

Het ijs van de verdraagzaamheid blijkt soms nog gevaarlijk dun...

1730 De Staten van Holland vaardigen een plakkaat uit waarin katholieke priesters wordt toegestaan activiteiten te ontplooiën, mits deze aan het oog zijn onttrokken. Het is niet langer verboden het katholieke geloof te belevens als dat maar in het verborgene gebeurt.

1760 De paters richten officieel, dus met goed-

1800 keuring van de overheid, een jongensweeshuis en een meisjesweeshuis op, alsmede een armen- en oudeliedenhuis.

1813 In de Franse tijd gaat het er redelijk rustig aan toe. Er is eigenlijk geen sprake meer van vervolging of hatelijkenheden. Nadat de Franse bezetters waren vertrokken, was het de vraag of de vrijheid voor de katholieken blijvend zou zijn.

Herinneringen aan het Bonaventura

Op deze pagina's een paar sfeertekeningen van het 'Bona' destijds met de paters franciscanen als méér dan alleen leraren.

Ad van Slingerland als leerling

In 1959 betrad ik voor het eerst het schoolplein van het R.-K. Lyceum St.-Bonaventura. Op dit plein, voorzien van twee opvallende basketconstructies, waren alle leerlingen verzameld. Mijn eerste kennismaking met de paters franciscanen van het Bona kreeg gestalte in de persoon van de rector: pater Geurts.

De rector liet zijn toespraak, bij het begin van een nieuw schooljaar – zonder microfoon – vanaf het balkon van zijn rectorkamer op het schoolplein nederdalen. Wie een foto van deze imposante man bekijkt, begrijpt zijn bijnaam: 'De Boeddha'. Slechts eenmaal moest ik onvrijwillig voor het bureau van deze rector verschijnen, omdat ik in de derde klas door een leraar Frans 'eruit' was gestuurd. Er volgde géén straf, wel de goede raad iets minder mijn eigen/wijsheid ten toon te spreiden.

'The Bona Stars'

Op het Bona was ook Pater Gelauff, prefect van 1953 tot 1972, nadrukkelijk aanwezig. Buiten de lessen hield Pater Prefect (bijnaam 'Piet Paard') ons, leerlingen, scherp in de gaten. Hij controleerde onze aanwezigheid bij de wekelijkse missen, die om acht uur aan de lessen vooraf gingen;

ging op huisbezoek; surveilleerde tijdens de pauzes. Als je iets verkeerd gedaan had, dan kwam je vroeg of laat bij PP te biechten. Pater Gelauff was een groot inspirator van diverse buitenles-activiteiten. Hij was bijvoorbeeld nauw betrokken bij 'The Bona Stars', de schoolbasketbalclub. In 1960 werd ik lid van deze club, die onder de naam ZZ Leiden nog springlevend is.

Franciscaanse invloed

In de lagere klassen had ik alleen voor het vak godsdienst van franciscanen les. De franciscaanse invloed breidde zich in de vierde en vijfde klas HBS-B uit: geschiedenis en natuurkunde werden door resp. rector Geurts en pater Overeem gegeven, niet de minsten! Een deel van de lessen van rector Geurts handelden over de situatie in het Oostblok na de Russische revolutie. Tijdens de lessen werd geweldig gediscussieerd tussen rector en leerlingen. Het laatste kwartier van een les werd een samenvatting van die les gedictieerd. Die vormden de leerstof voor het proefwerk, één keer per trimester. Hierbij moest één willekeurig stuk uit het dictaat letterlijk worden opgelepeld. De toetsresultaten waren onveranderlijk hoog. In 1968 zou pater Overeem het rectoraat van pater Geurts overnemen.

V.l.n.r. Hendrikse, pater Geurts, pater Jessen en pater Gelauff, tijdens een Bona-bal.

Pater Overeem heeft op mijn leven de meeste invloed gehad. Van 1962 tot 1964 was hij mijn natuurkundeleraar en ook coach van het basketbalteam waarin ik speelde. Hij was de man die mij inspireerde om natuurkunde te gaan studeren. Zijn demonstraties van verschijnselen als buiging, breking en interferentie van licht, geluid, en radargolven waren onovertroffen. Hij moet daarvoor avonden en wellicht nachten in de weer zijn geweest.

Onvoorwaardelijke inzet

Onvoorwaardelijke inzet, ook in vrije tijd, is mijns inziens kenmerkend voor – op franciscaanse leest geschoeid – onderwijs: niet alleen zorg voor de organisatie (de lesroosters waren én voor leerlingen én voor leraren uitstekend), maar ook voor de leerlingen. Zo leerden we bij pater Overeem, buiten de lessen, over de natuurkundige achtergrond van elektrische treinen. En als wij in de vakanties wilden basketballen, deed pater Gelauff de gymzaal open en rolde een basketbal de zaal in.

Ad van Slingerland als leraar

In juni 1971 zocht rector Overeem een leraar natuurkunde. Ik werd voor deze baan benaderd door mijn vriendin (en latere echtgenote Ietje Scheerder), toen secretaresse van de rector. Ik besloot er op in te gaan.

Er was overigens geen sollicitatiegesprek tussen de rector en mij. In het begin had ik wat moeite om de juiste toon te vinden in gesprekken met de oud-leraren die nu mijn collega's waren. Bij het aanspreken van de franciscanen ging dat het makkelijkst: die bleven gewoon pater Overeem, pater Gelauff, en pater Jessen. Cees van Vliet, de laatste aan het Bona verbonden franciscaan, was de enige pater die met zijn voornaam kon worden aangesproken. Met deze geestelijken heb ik als collega te maken gehad.

Richtlijnen als Tien Geboden

Indringend waren mijn ervaringen met het schoolbestuur van de onderwijsstichting St.-Bonaventura. Pater Van Winden en pater Mikx waren hiervan in 1975 respectievelijk voorzitter en secretaris-penningmeester. Toen er een groot verschil van inzicht tussen leden van de vakgroepen natuurkunde en scheikunde en de schoolleiding was, moesten de vakgroepen voor het schoolbestuur verschijnen. Daar werd de – door

rector Overeem opgestelde – nota 'Richtlijnen voor de vakgroepen natuurkunde en scheikunde' besproken. Ik behoorde niet tot de direct betrokkenen, maar was wel sinds kort leider van de vakgroep natuurkunde. Vóórdat de bestuursvergadering begon nam de rector mij apart met de verzekering, dat de maatregelen van het bestuur niet tegen mij gericht waren. Tijdens de bijeenkomst ervoer ik hoe gedetailleerd en sluw de drie franciscanen, in een subtiële rolverdeling, de richtlijnen bespraken. Deze waren gegoten in het model van de Tien Geboden. Ik citeer er drie.

1. In de lessen wordt uitsluitend eind-examenstof behandeld.
2. In de lessen wordt de stof behandeld op V.W.O.-niveau en niet op W.O.-niveau.

Jarenlang heb ik geleden onder het trauma, opgelopen van het 5^e gebod: 5. Heeft bij een proefwerk meer dan 25% onvoldoende dan wordt de oorzaak allereerst bij de docent gezocht en niet bij de leerlingen.

Met rector Overeem heb ik nooit inhoudelijk over de lessen natuurkunde gesproken, wel over hoe, in personele kwesties, beoogde doelen konden worden bereikt; over strategisch handelen heb ik veel van hem opgestoken.

Ad van Slingerland tijdens eindexamenstunt.

Anekdote

Veelzeggend voor de omgang tussen rector Overeem en mij is de volgende anekdote. In het begin van mijn leraarschap zag ik de noodzaak in voor leerlingen om zelf te experimenteren. Rector Overeem deelde dat inzicht. De aanschaf van het extra lesmateriaal (zestien nogal dure oscilloscopen) was snel geregeld: de franciscanen hadden werkelijk overal potjes voor. Hierna vervolgde ik mijn missie en vroeg om een extra experimenteer ruimte. Ik dacht aan de achterkamer van het aardrijkskundelokaal, slechts benut voor de opslag van reeds lang verouderde landkaarten. Waarschijnlijk omdat hij zich door mij voor het blok gezet voelde, besliste hij negatief. En omdat ik, staande in zijn kamer, bleef doordrammen (en hij, waarschijnlijk door een opspelende psoriasis, gespannen was) werd hij zó nijdig, dat hij, zittend achter zijn bureau, het roosterboek (6 cm dik, 2 kilo) greep en het in mijn richting lanceerde. Ik ving het boek op en, in een reflex, retourneerde ik dit meteen. Hij ontving het boek op de borst en ik verliet zijn kamer. Enige dagen later sprak hij mij terloops aan met de mededeling, dat hij 'even' mijn basketbalvaardigheden in vangen en passen was vergeten. Met deze neutraliserende opmerking konden wij beiden een streep onder het voorval zetten, maar de ruimte kreeg ik niet.

"Mijn hart heeft echt bij de paters gelegen"

Gé Bots, 85 jaar, zat van 1937 tot 1942 op het Bonaventuracollege. Hij kan zich het feest bij het tienjarig bestaan van de school in 1937 nog herinneren. "Er was weinig vertier in die tijd, dan blijft zo'n gebeurtenis wel hangen."

Op school was daarom ook twee keer per maand recreatieavond op zaterdag. "Daar konden we schaken, dammen, sjoelen, kaarten en biljarten in de aula/gymzaal. Als er weinig jongens waren kwam de windbuks te voorschijn en werd in een veilige hoek op een schietschijf geschoten (niet op de lampen). Enkelen, onder wie ik, speelden graag op de

oude piano op deze avonden." Bots vertelt verder: "Het Bona was ook een streekschool. De jongens uit Lisse, Katwijk, Voorburg en andere

dorpen waren vrijgesteld van de verplichte Mis, die iedere dag om 8.00 begon. Zij bleven tussen de middag over en aten hun boterhammen in de

eenvoudige kantine, waar thee werd geschonken. Op vrijdagmiddag gingen we iedere twee weken naar de kapel voor de Mariacon-

gregatie, een korte viering ter ere van Maria." Bots speelde vanaf zijn veertiende regelmatig orgel tijdens deze congregaties. Hij zat tijdens de oorlog op school. Hij weet nog dat de geschiedenisboeken werden ingevorderd en later teruggegeven met overgeplakte passages.

Goede herinneringen

Gé Bots bewaart heel goede herinneringen aan de school met de paters franciscanen: "Het was een goede school, met een gemoedelijke sfeer. Het had iets ongedwongens en er was persoonlijke aandacht. Vooral pater Teepe, leraar wis-

kunde en mechanica en de heer Van Woerden (de vader van Hein), leraar natuur- en scheikunde, hebben mij altijd gestimuleerd. En mij ook geïnspireerd om natuurkunde te gaan studeren. In dat vak heb ik uiteindelijk als hoogleraar mijn loopbaan afgesloten. Van pater Teepe kreeg ik bij mijn eindexamen een muziekboek, als dank voor mijn orgelspel tijdens de Mariacongregatie. Teepe kwam bij ons thuis om het te overhandigen. Ja, mijn hart heeft bij de paters gelegen en niet alleen wat Bona betreft. Het vertrek van de franciscanen is een verlies voor onze stad!"

Deel van foto van alle leerlingen en leraren van het Bona in 1940.

Voor meer herinneringen aan de paters op het Bonaventuracollege: zie het interessante en informatieve boek van H.A.J.M van Woerden, geschreven bij gelegenheid van het 50-jarig bestaan van het Bonaventura-college in 1977.

“Het was een goede tijd” De laatste franciscanen op Haagweg 13

Met het vertrek van de franciscanen uit Leiden wordt ook de gemeenschap aan de Haagweg opgeheven. Een bijzonder moment voor een bijzondere plek. “Ons huis ligt prachtig aan de Rijn. Toen Willibrord in 690 voet aan wal zette om Nederland tot het christendom te bekeren, is hij hier langs gevaren,” weet Pater Ton Peters ofm. “Nu, zoveel eeuwen later, is dit de plek waar de franciscanen gewoond en gewerkt hebben.”

Vlak voor het vertrek vertellen de huidige bewoners van Haagweg 13 over hun ‘Leidse’ jaren. Pater Ton Peters ofm, pater Jos Kolkman ofm, pater Marcel Taverne ofm, pater Jan van Duijnhoven ofm, pater Jan Koot ofm en broeder Piet Lemmers ofm. zijn het met elkaar eens: “Zo gaat het nu eenmaal, we kunnen ermee leven.”

De tuin

Broeder Piet Lemmers ofm. woonde tien en een half jaar aan de Haagweg. Hij was het gezicht naar buiten. “Ik verzorgde alle werkzaamheden in en rondom het huis, zoals bijvoorbeeld koken en boodschappen doen, en het bijhouden van de tuin.” Nu verhuist hij, samen met pater Peters, naar Utrecht. “De prachtige tuin zal ik erg gaan missen! En niet te vergeten mijn bezoeken aan de medebro-

ders in Warmond. Maar ik vertrouw erop dat de franciscaanse geest zich voortzet in Leiden.”

Zorg ontvangen

“Groeï, bloei en neergang, daar komt het in feite op neer,” vindt **pater Jos Kolkman ofm.** “Overal waar ik ben geweest, loopt het af. Maar ik heb er alle vertrouwen in dat er iets doorgaat, het franciscaans charisma, zij het op een andere manier. Acht en half jaar was pater Kolkman gardiaan in de gemeenschap in Warmond. “In die tijd ben ik bij twee mensen kort voor hun overlijden aanwezig. Met name de rust die over hen kwam, vond ik indrukwekkend.” Nu verhuist hij naar Valkenburg in

Limburg. “Het is een vreemde gewaarwording dat ik nu, na jaren voor anderen gezorgd te hebben, zelf zorg ga ontvangen. De Randstad zal ik het meest missen. Alle culturele bezienswaardigheden waar je nu met je neus bovenop zit, worden lastiger te bezoeken. Ik ben er dankbaar voor dat we met de medebroeders onderling goed contact hadden. We kunnen samen door een deur en dat is niet altijd gemakkelijk als je elkaar niet hebt uitgekozen.”

Alles houdt op

Pater Jan Koot ofm. heeft de verhuizing al achter de rug. Sinds juni woont hij in kloosterverzorgingshuis Mariëngaarde in Warmond. “Ik was de langstzittende bewoner op de Haagweg.” “Als missionaris heb ik 38 jaar gewoond en gewerkt in Papoea, in 1995 kwam ik aan de Haagweg. Ieder heeft zo zijn eigen leven gehad. Je komt bij elkaar met verschillende achtergronden en eigen ervaringen, en je gunt de ander zijn leven. Je hebt toch geprobeerd broeders te zijn.” De herinnering aan de Ziekenzalvingviering, waarin afscheid werd genomen van de overleden medebroeders, is hem dierbaar. “En ook ons afscheidsuitje, een wandeling en boottocht in Noord Holland, dat was bijzonder. Het was echt de laatste keer dat we met elkaar waren.” Inmiddels is pater Koot 83 jaar. Over het vertrek zegt hij: “Dit is mijn weg, dit moet gebeuren. Alles houdt tenslotte een keer op. Hier in Warmond zit ik goed. In het begin had ik er enigszins moei-

te mee, maar ik heb altijd op verschillende plekken gewoond. Ik vind mijn weg wel.”

Thuis

Pater Ton Peters ofm. woonde en werkte acht jaar met plezier in Leiden. “Ik had hier altijd het gevoel van thuiskomen. Vooral als ik wel eens later op de avond terugkwam en er nog mensen op waren om mijn verhaal aan te vertellen was het altijd erg gezellig. Bijzonder, want tenslotte zit je bij elkaar met verschillende achtergronden en dat kan wel eens botsen.” Het overlijden van de twee medebewoners heeft hem zeer aangegrepen. “Ik ben dankbaar voor de bezinningsbijeenkomsten die we hier in huis op regelmatige momenten hadden.” “Het is volstrekt logisch dat er een einde komt aan mijn arbeidzame leven, en dat je na een bepaalde tijd naar een andere plek gaat. Maar wat mij ontroert is dat de franciscanen na vijf en een halve eeuw (!) weggaan uit Leiden. Ook het feit dat er weinig aanwas is bij de franciscanen is pijnlijk; dat weinig jongeren voelen voor het leven als religieus.”

Nieuwe kansen

Pater Jan van Duijnhoven ofm. neemt het gardiaanschap in Warmond over van Pater Kolkman. Hij vertrekt naar een woning in Voorhout.

“Ik zal het huis aan de Haagweg missen. Straks kom ik helemaal alleen te wonen, en dat zal wel even wennen zijn.” Het vertrek van de franciscanen noemt hij de harde realiteit: “Laat het maar gebeuren. Ik voel het als een soort nieuwe uitdaging. Het is niet altijd een kwestie van iets opgeven; je wint er vaak ook iets mee. Ik zie nieuwe kansen, ik voel me vitaal en heb nog genoeg te ontdekken. Elke tijd is een goede tijd. Voor mij was Leiden dat ook. Ik kijk terug op een bijzondere tijd waarin ook veel met mij persoonlijk is gebeurd.”

Klaar voor iets nieuws

“Toen ik destijds uit Zweden terugkwam,” vertelt **pater Marcel Taverne ofm.**, “dacht ik dat het huis op de Haagweg mijn laatste station zou zijn. Maar nu de beslissing is gevallen ben ik er helemaal klaar voor om naar iets nieuws te gaan.” Hij vertrekt naar Amsterdam, naar de gemeenschap aan de Derkindenstraat. “Mijn knusse kamer met schitterend uitzicht op de Rijn zal ik missen. Ook het feit dat ik een paar jaar geleden bij brand tien minuten in de dakgoot zat had ik nooit durven denken! Een zeer aparte ervaring.” Pater Taverne blikt terug op zes goede jaren, waarvan de eerste vier zelfs uitstekend te noemen zijn. De laatste twee jaar waren moeilijker

Gods zegen

Pater Bertram van Winden ofm woonde nooit aan de Haagweg maar is wel nauw verbonden met de Hartebrugkerk.

“Die band stamt van zestig jaar geleden. In 1949 kwam ik naar Leiden om Klassieke Letteren, Grieks en Latijn, te studeren. Ik woonde in het klooster aan de Mariënpoolstraat. Met Pater Lohuis, die in hetzelfde jaar pastoor was geworden, had ik goed contact. Ik assisteerde hem af en toe, en later verving ik kapelaan Spruijt.” In 1968 kwam Pater van Winden te wonen in de pastorie aan de Haarlemmerstraat, samen met vijf andere broeders. Hij was inmiddels benoemd tot lector aan de Universiteit van Leiden, en later werd hij hoogleeraar. In 1987 ging hij met pensioen. “De weekenddiensten in de Hartebrug deed ik afwisselend met pater Demmers. Toen hij in 1992 ontslag nam, vroeg de bisschop me om nog wat pastoraal werk te doen. Vervolgens werd ik benoemd tot administrator. Dat was een zeer aangename verrassing! Ik had nooit gedacht nog tien jaar pastoor te mogen zijn.” Sinds 2002 woont Pater van Winden in Oegstgeest en is hij pastor in de bejaardenhuizen van Wijckerslooth en Rustenborch, waar hij de Eucharistie verzorgt. “Ik vind het verschrikkelijk jammer en heel verdrietig dat de franciscanen de Hartebrug gaan verlaten, maar eerlijk gezegd had ik gedacht dat ik geen franciscaan als opvolger zou krijgen. Gelukkig kwam pater Peters toen nog.” Pater Van Winden wenst de Hartebrug Gods zegen toe.

vanwege zijn afnemende gezondheid en door het overlijden van twee medebroeders, Jan Postma en Eugène Plouvier. “Het grijpt je ontzettend aan omdat je in het huis zoveel lief en leed met elkaar hebt gedeeld. Eerst ken je iemand slechts oppervlakkig, later leer je zijn binnenkant beter begrijpen. Het onderlinge contact en de verbondenheid met de medebroeders in Warmond heb ik altijd als zeer ondersteunend gezien. Het heeft mijn leven verrijkt.”

1828 Een gunstig teken voor de Leidse katholieken was de oprichting van de katholieke begraafplaats Zijlpoort.
1835 De vrijheid voor de katholieken leek echt definitief te zijn want in dat jaar werd de Hartebrugkerk (toegewijd aan OLV Onbevlekt Ontvangen) gebouwd. Voor het eerst sinds de reformatie werd weer een katholiek bouwwerk opgetrokken! Met het invoeren van de nieuwe

grondwet in 1848 en het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in **1853** was de weg helemaal open voor de periode, die later het Rijke Roomsche Leven zou worden genoemd.

Vele organisaties worden door de franciscanen vanuit de Hartebrugparochie opgericht in de periode van 1853. Een kleine selectie:
1861: St. Elisabeth vereniging voor de armen

1800

1863: Afdeling Leiden van de RK Militairen vereniging (voorloper Katholiek Militair Te-huis)

1876: RK Armenbestuur

1881: RK Bewaarschool voor arme kinderen

1884: RK Jongensweeshuis

1909: RK jongensschool aan het Rapenburg

1913: RK meisjesschool aan de Haarlemmerstraat

1915: Liefdewerk Oud Papier

1920: St Franciscus Liefdewerk voor de jeugd RK ULO school

Veel van de bovengenoemde organisaties zijn later op eigen benen verder gegaan. Echter, de pastorale zorg voor de Hartebrugparochie en grote diaconale aandacht voor de minstbedeelden in Leiden hebben de franciscaanse minderbroeders ‘aan de Haagweg’ tot het einde behouden. Aparte vermelding verdienen:

1908 De oprichting Zita-vereniging tot bescherming van RK meisjes (Noordeinde 50). Vooral gericht op dienstbodes en fabrieksmeisjes. Hieruit kwamen voort de Cortona-stichting voor ongehuwde moeders en de RK Vakschool voor meisjes, tot 1972 gevestigd aan het Galgewater (nu Webster University).

1923 Aankoop villa Rozenhof aan de Haagweg en inrichting als klooster voor de minderbroeders

van Leiden. Op 5 mei 1924 wordt dit nieuwe klooster ingewijd.

1925 De bouw Leonarduskerk ernaast als kloosterkerk en hulpkerk van de Hartebrug. In 1934 wordt de Leonardus een zelfstandige parochie vanwege de sterke stadsuitbreiding buiten de singels.

1927 Oprichting van de RK. Hogere Burgerschool voor jongens ‘Sint Bonaventura’ (voor-

Wat is die franciscaanse spiritualiteit?

Franciscanen zijn veelzijdig. Van alles verdraagt zich met hun spiritualiteit: de aanwezigheid bij en voor de armen, dienst aan de kerk, maar ook wetenschap en studie. Maar wat is dan die franciscaanse spiritualiteit?

Minister provinciaal Jan van den Eijnden.

Franciscaanse spiritualiteit is zo veelzijdig dat het makkelijker is om te zeggen wat franciscaanse spiritualiteit niet is, dan waar zij wel uit bestaat. Maar didactisch gezien is dat heel onverstandig. Ik heb geleerd dat toehoorders dan vooral vasthouden wat iets niet is en niet meer meekrijgen wat het wel is. En dit zou wel een heel ongewenst effect zijn van een inleiding bij ons afscheid.

Ingewikkeld

Een mooi voorbeeld van de ingewikkeldheid van de franciscaanse spiritualiteit leveren de souvenirwinkels in Assisi. Die staan vol met peper-en-zoutstelletjes van weldoorvoede en goedlachse bruingeijde broeders. In de waarneming van velen wordt eerder levensvreugde en het genieten van het goede der aarde aan ons afgezien dan de armoede en soberheid van leven die met Franciscus wordt geassocieerd.

Franciscus

Dat het niet zo gemakkelijk is om te zeggen waar het in de franciscaanse spiritualiteit om gaat, gaat terug op Franciscus zelf. Hij vormt het charismatische begin van de franciscaanse beweging, en charismatici zijn per definitie veelzijdig en nooit in één kwalificatie te vangen. Daarbij had hij een ingewikkelde relatie met

zijn vader, was zeer ambitieus, soms depressief, mateloos en lichtgeraakt en wat hij zei en wat hij deed stemden lang niet altijd overeen. Zo wilde hij trouw en gehoorzaam zijn aan de kerk, maar stond aan het hoofd van een beweging die, zeker in het begin, helemaal niet binnen de kerkelijke kaders paste.

Geen monopolie

Maar franciscaanse spiritualiteit is niet het monopolie van franciscanen. Er zijn veel meer franciscaans geïnspireerde mensen dan de leden van de minderbroedersorde alleen. Zij geven hun leven een franciscaanse vorm door bijvoorbeeld armoede oftewel eenvoud en soberheid van leven; verbondenheid met alle schepselen; het broeder-en-zuster-zijn van en voor elkaar; aandacht voor gebed en beschouwing van Gods geheimen; de navolging van Christus. Wij zoeken naar vormen van leven met elkaar, waarin deze elementen gestalte kunnen krijgen en die bevorderlijk zijn voor deze elementen. Dit wil ik u graag laten zien.

Keuzes

Nederlandse franciscanen laten hun leven en beleid bepalen door een

aantal aspecten. Daarin maken wij keuzes. Nu kiezen wij voor een biddend, dus op God gericht leven; daadwerkelijk als broeders van elkaar; in eenvoud en dienstbaar aan de Kerk en aan de samenleving met bijzondere aandacht voor hen die mislukken: armen, verslaafden, daklozen, vreemdelingen.

Broederlijk leven

Wij hechten veel waarde aan het leven als broeders. Op deze manier leggen wij getuigenis af van waartoe het

Op de preekstoel in de Hartebrugkerk: Franciscus bij sultan el-Kamil el Malik van Egypte in 1219.

geloof in staat is: het kan heel verschillende mensen samenbrengen en in vrede samen laten leven. Broederschap betekent elkaar aanvaarden als aan elkaar door de Heer gegeven. Alle mensen zijn elkaars broeders en zusters, omdat wij allen door dezelfde God in het leven zijn geroepen.

In de kracht van dit geloof kan het leven als broeders een teken en instrument worden van vrede.

Broederschap is niet alleen een woord, een mooie gedachte of een bron van inspiratie. Het betekent concrete maatregelen nemen, keuzes maken en stappen vragen. Goed broederlijk, levensvatbaar communiteitsleven is van belang voor een biddend en op God gericht leven. Dit leven is erbij gebaat dat broeders elkaar dragen door samen te bidden, en het geloof met elkaar delen in geestelijke gesprekken en gezamenlijke bezinning.

Onze jonge medebroeders concentreren zich in een beperkt aantal com-

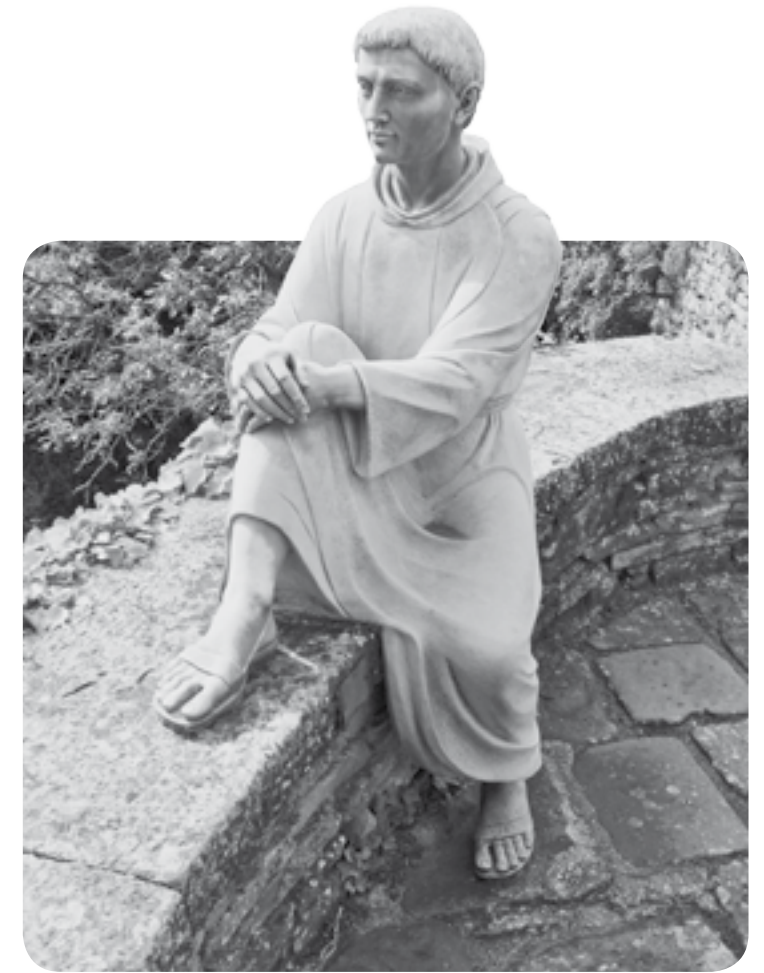
munities, vooral in ons klooster in Megen en in onze stadsgemeenschap in Amsterdam. Vanuit deze communities kunnen de jonge broeders werken en getuigenis afleggen en het leven van alledag delen in zorg voor het huishouden en elkaar. Zij kunnen er samen bidden, en oprechte aandacht cultiveren. Communities dus waar broederschap gepraktiseerd kan worden.

Sober

Een ander aspect van de franciscaanse spiritualiteit is eenvoud, soberheid, of, meer franciscaans gezegd, armoede. Ook voor dit aspect is broederlijk leven een onmisbare voorwaarde. De armoede waarin Franciscus leefde, komt voort uit het geloof dat God genoeg is om van te leven. Franciscus zag dit verwerkelijkt in het leven van Christus die zich tot in de dood kon overgeven aan God. Franciscus wilde helemaal niets bezitten, en leven van wat hij en zijn broeders met eenvoudige handenarbeid verdienen, of door te bedelen. Zo vertrouwden zij zich aan God toe en ontdekten zij uit ervaring dat God erin voorziet. Deze levenswijze vraagt een enorme geloofsmoed. Tegenwoordig vragen wij dan ook niet meer van elkaar om zo arm te leven. Wel willen we elkaar dragen in het geloof dat God genoeg is. Wij hebben een eenvoudige, niet-pretentieuze levenswijze, sober gebruik makend maar genietend van wat God en moeder aarde ons geven.

Gastvrij

Ook gastvrijheid is een aspect van deze eenvoud en armoede. Ieder mens

Beeld van Franciscus in Montecasale, Italië

is immers broeder en zuster, en daarom is iedereen welkom. In franciscaanse huizen gaan deuren open, al is het telkens een gewetensvraag hoe wij gastvrij kunnen zijn voor de bedelaars van deze tijd. Gemakkelijk gaat dat niet altijd, want franciscanen zijn net mensen en kunnen op de zwerver, verslaafde, vervuilde net zo reageren als ieder ander. Maar de franciscaanse spiritualiteit houdt ons bij de les door aan ons geweten te knagen. Uiteraard zijn wij ook gastvrij tegenover moslims. Sinds Franciscus ten tijde van de Kruistochten naar sultan el Kamil el Malik reisde om hem

de vrede van Christus aan te zeggen (zie afbeelding op vorige pagina), weten wij ons uitgedaagd om, zonder allerhande problemen te ontkennen, onze islamitische medelanders vriendelijk en vreedzaam tegemoet te treden, het contact niet te mijden en hen in bescherming te nemen.

Kerk

Franciscus stond midden in de kerk en de wereld van zijn tijd. Dat willen franciscanen anno 2010 ook. Wij zijn er tenslotte niet voor onszelf. Het midden in de Kerk wordt sterk op de proef gesteld, want er is veel waarover wij ons moeten schamen. ►

loper van het Bonaventuracollege). De lessen worden gegeven in de Kweekschool voor de Zeevaart. De paters-leraren wonen in het kloos-

ter aan de Haagweg. In 1933 wordt de nieuwe RK HBS gebouwd aan de Mariënpoolstraat, naar een ontwerp van de bekende Leidse architect Van der Laan.

1927 Opening tentoonstelling over Sint Franciscus in de Lakenhal.

1930 Het patronaatsgebouw wordt omgedoopt in 'Ons Jeugdclubhuis Sint Antonius' dat onderdak biedt aan een diversiteit van clubs: van figuurzagen tot Esperanto. Het is het latere Sint Antonius Clubhuis.

1933 De verkennersgroep St.Franciscus wordt 24 februari opgericht en op 16 september van hetzelfde jaar start een welpenhorde.

1951 Op 15 januari afscheid van pater De Goede ofm. als rector van het RK-lyceum aan de Mariënpoolstraat. Hij wordt opgevolgd door pater Geurts ofm.

1957 Thijs de Ponti ofm. wordt benoemd tot directeur van het Sint Franciscus Liefdewerk, later de Katholieke Sociale Jeugd- en Gezinszorg. Zijn werk-

terrein lag met name in Leiden Noord, in de wijk 'De Kooi'. Voor zijn inzet werd hij beloond met de Erepennin in Zilver van de gemeente Leiden. In 1981 beëindigde hij het buurthuiswerk en verhuisde naar Didam, waar hij op 3 december 2002 overleed.

1962 Onder grote belangstelling zingen leerlingen van het Christelijk Lyceum en het Katholiek Lyceum St. Bonaventura op 19 december op

het bordes van het Leidse station gezamenlijk Kerstliederen.

1963 In dit jaar wordt de Sint-Pauluskerk in de tuin van het pand 'Verbum Dei' van de franciscanen aan Plantage 16 gebouwd en ingewijd. Van hieruit zijn veel activiteiten ontplooid, met name door pater Kees van Vliet ofm.

1966 De bouw van de Antoniuskerk aan de Vijf Meilaan van de gelijknamige parochie, gesticht

vanuit de Leonardusparochie. Van hieruit wordt de vele katholieke gezinnen in de nieuwbouwwijk van Leiden Zuid West bediend.

1967 Dr. P.A.M. Geurts ofm. wordt op 1 september als rector van het Bonaventura-lyceum opgevolgd door pater drs.

Dr. P.A.M. Geurts ofm.

Raam met beeltenis van Franciscus in Taizé, Frankrijk

Het seksueel misbruik is een hele zwarte bladzijde, maar ook de onbeholpen en bekrompen wijze waarop de kerk haar weg zoekt in de moderne samenleving en het gesprek daarmee aangaat, maakt het moeilijk van de Kerk te houden. Toch is dat precies wat Franciscus gedaan heeft en waar-toe hij ons uitdaagt. Deze Kerk, waar-over wij ons meer dan eens schamen en soms helemaal niet in thuis voelen, is wel de Kerk van Christus. Hij trekt zich niet van haar af omdat zij niet deugt. Zoals Franciscus ook niet deed, toen de situatie in de Kerk van de dertiende eeuw deplorabel was. Zonde in de kerk weerhield Franciscus niet om zich in te zetten voor haar gelovigen. Franciscus begreep dat de liefde van Christus blijft uitgaan naar wie zich van Hem afkeert. Met de bescheiden mogelijkheden die wij hebben, investeren wij daarom in de gemeenschap van Delft die verbonden is met de parochie aan de Raamstraat. Zo blijven wij zichtbaar als broeders die de kerk dienen in de frontlinie van het basispastoraat.

Wereld

Franciscanen zijn er niet alleen voor de kerk, maar ook voor de wereld. Wij zijn er vooral voor de zoekende mens, die in de verwarde en verwarrende wereld soms hopeloos zoekt naar zin en betekenis. De mens die vorm wil geven aan zijn geloofsverlangen. De twee gemeenschappen waarin wij onze jongere broeders concentreren, bieden zulke mensen een plek. In Megen door middel van het Franciscans Jongerenwerk, waar een broeder diaconaal werk doet. Er rust op hem een

grote verantwoordelijkheid om dit aspect van onze spiritualiteit levend te houden. In Amsterdam is het Franciscans Centrum voor spirituele Ontwikkeling La Verna opgericht. Onze gemeenschap is gevestigd in het ooit beruchte Slotervaart, en we hebben een nieuwgebouwde moskee als directe overbuur. Daar hopen wij vorm te geven aan onze positieve houding tegenover moslims.

Omgang met God

Ik heb u kennis laten maken met een aantal aspecten van de franciscaanse spiritualiteit. In mijn overtuiging heeft spiritualiteit alles te maken met hoe wij ons leven concreet gestalten geven. Dat geldt voor ons als broederschap, maar ook voor ieder van ons persoonlijk. Spiritualiteit betekent een concrete vorm van onze omgang met God. Die vorm moet zichtbaar zijn in hoe wij met elkaar bidden, hoe we samen leven en werken. Zonder deze concrete vormen blijft spiritualiteit vroom gezweef van mensen die de realiteit van het leven van alledag het

lieft ontvluchten, en die tot geen enkel commitment leidt.

Pijn

Deze concreetheid betekent wel dat spiritualiteit ook pijn kan doen. De pijn van keuzes maken. En pijn doet het om na vele eeuwen franciscaans leven in Leiden deze sleutelstad te moeten verlaten. Hoe raar het misschien ook klinkt, deze pijn is een goed teken. U laat ons zien dat het wat heeft voorgesteld dat wij hier zolang geweest zijn en, ik heb het al gezegd, franciscanen zijn ook maar mensen, dat doet goed. Het vervult ons van gerechtvaardigde trots en vooral van dankbaarheid. Dat het ons pijn doet wijst erop dat wij de moed hebben gehad keuzes te maken. De toekomst, die aan God is, zal uitwijzen of wij goede keuzes gemaakt hebben en of onze moed geen overmoed is geweest.

Dit artikel is een korte versie van de inleiding die minister provinciaal Van den Eijnden o.m. heeft gehouden tijdens het symposium bij gelegenheid van het afscheid van de franciscanen uit Leiden op 7 november 2010.

Sporen van de franciscanen

Ook op deze pagina een paar zichtbare sporen in Leiden, die ons steeds opnieuw kunnen herinneren aan de aanwezigheid van de franciscanen in onze stad. Hoewel...

Het Bonaventuracollege aan de Mariënpoolstraat, in 1933 in gebruik genomen. Voor de ingang staat een beeldengroep, die de zorg en aandacht van de franciscanen voor de leerlingen symboliseert.

De Antoniuskerk aan de Boshuizerlaan, in 1966 door de franciscanen gesticht vanuit de Leonardusparochie aan de Haagweg. De wijk Zuid West groeide in die tijd snel, en zo kon de zielzorg aan de vele katholieke gezinnen aldaar wat dichterbij huis plaatsvinden.

Een digitaal spoor..

Officieel staan, naast de Minderbroersgracht, de Franciscanenstraat en de Franciscanenplaats ten noorden van de Rijnkade nog te boek. Maar: deze straat en plaats zijn er niet meer! Het gebied is al jaren een braakliggend terrein, na de afbraak van de dakpannenbakkerij die daar stond. Gelukkig staan ze digitaal nog precies op de plaats waar ze ooit waren. Het was bij het ter perse gaan van deze uitgave niet bekend wat de bestemming van het braakliggende terrein is. Misschien wacht de gemeente met invulling op de wederkomst van een franciscaner klooster...

A.P.T. Overeem o.m., de laatste franciscaan als rector. **1971** De rector van het Bonaventura-college (dan een scholengemeenschap van atheneum, gymnasium, havo en mavo met 1500 leerlingen) over de ruimtenood op zijn school: "Den Haag stapelt de aanvragen op, maar dat kun je met kinderen niet doen." **1976** Pater Piet de Ridder o.m. wordt benoemd tot pastoor van de parochie O.L.Vrouw/Sint Joseph (Herenringel). Op 31 oktober 1991 overlijdt hij.

1990 Pater Piet van 't Walderveen o.m. wordt benoemd tot pastoor in de Antoniusparochie en in 1992 tot deken in het dekenaat Leiden. Hij overlijdt 25 januari 1993. **1992** Pastoor B.J.M. Demmers o.m. neemt op 14 juni wegens emeritaat afscheid van de Leidse Hartebrugparochie, pater B. Van Winden o.m. volgt hem op. **2002** Pater A. Peters o.m. wordt op 9 september

geïnstalleerd als pastoor van de Hartebrugparochie als opvolger van pater Van Winden o.m. Hij zou de laatste franciscaan-pastoor van de Hartebrug zijn. **2003** De Leonarduskerk aan de Haagweg sluit op 23 november haar deuren. **2010** Op 2 oktober ontvangen de franciscanen, in de persoon van pater Peters o.m. en pater Van Duijnhoven o.m. de

Erepenning in Goud van de gemeente Leiden, als eerbetoon aan meer dan vijf eeuwen dienstbaarheid. **Zondag 7 november 2010** Afscheid van de franciscanen uit Leiden, symposium in het Bonaventuracollege aan de Mariënpoolstraat.

Meer informatie

Standaardwerk over de Franciscanen in Leiden: 'De Minderbroeders te Leiden; ter dankbare herdenking van hun 500-jarig verblijf in deze stad'. Door: fr. Cunibertus Sloots o.f.m.. Uitgave: N.V. Uitgeverij 'De Forel', Rotterdam 1947

Twee boekjes over de Hartebrugkerk, met ook stuk geschiedenis over de eerste eeuwen presentie in de stad):

'Honderd jaar Hartebrugkerk 1836-1936'. Door: fr. Cunibertus Sloots o.f.m. Eigen uitgave; druk: P. van Zijl, Leiden 1936, en '150 Jaar Hartebrugkerk 1836-1986' door Paul Onderwater. Uitgave: Kerkbestuur Hartebrugkerk; druk: IDC bv, Dick Delhaas. Hierin is veel overgenomen uit het boek van Cunibertus Sloots.

Jaarboekjes Vereniging Oud Leiden.

Zo ziet de Erepenning in Goud van de stad Leiden eruit, die de franciscanen in de persoon van de paters Peters en Van Duijnhoven op 2 oktober 2010 ontvingen uit handen van burgemeester Lenferink. Een zeer verdiende onderscheiding voor meer dan vijf eeuwen belangeloze inzet voor Leiden en haar inwoners.

Annie en Gerard Rozemeijer, de overburen van Haagweg 13

Annie en Gerard Roze-meijer waren 25 jaar lang beheerders van Haagweg 14, het parochiehuis van de Leonardus te-genover de kerk en het klooster op nummer 13.

Als actieve parochianen en later als overburen waren ze kind aan huis.

De moeder van Annie woonde dichtbij en viel in de jaren zeventig en tachtig af en toe in om de maaltijd te bereiden, als de vaste kookster ziek was. Over eten gesproken: de paters hadden een fijne neus voor de bruiloften en partijen die aan de overkant gehouden werden. 'Als er wat van het koud buffet overblijft....'; vele schalen hebben zo hun weg gevonden naar de magen van de minderbroeders. Ze hadden ook prima oren en ogen: 'Het was weer laat geworden vannacht, zou je er niet je bed zetten?', al reden ze nog zo zachtjes weg na het opruimen van de feestruimte over het met grind bestrooide parkeerterrein. De paters kwamen ook naar de overkant, voor de gezelligheid maar na de sluiting van de kerk in 2003 ook om op maandag voor te gaan in de viering. In het parochieblad was er in de jaren negentig een vaste en veelgelezen rubriek 'Tussen 13 en 14' met de nieuwtjes over het wel en wee aan de Haagweg. Na de sluiting van de Leonarduskerk in 2003 en van het parochiehuis in 2009, sluit nu het klooster. Annie en Gerard worden er treurig van. Ze zijn de paters naar de Hartebrugkerk gevolgd en ook daar gaan koffieschenken.

"Je kon altijd een beroep op hem doen"

Een aparte plaats neemt pater De Ridder ofm. in, als er herinneringen aan franciscanen in Leiden worden opgehaald. Pater De Ridder kwam begin zeventiger jaren, na jarenlang in Pakistan te hebben gewerkt, via De Menswording in Leiderdorp naar de OLV Hemelvaart-Sint Josephparochie.

Pater De Ridder heeft geen deel uitgemaakt van de gemeenschap aan de Haagweg. Martin van der Klugt, nu 80 jaar, heeft in de jaren dat pater De Ridder pastoor is geweest, als bestuurslid intensief met hem samengewerkt. "Het is pater De Ridder geweest, die de geloofsgemeenschap weer hecht heeft gemaakt. Toen hij kwam stond de parochiële samenhang onder grote druk, er waren ook mensen weggelopen. Hij heeft het vertrouwen weer hersteld," aldus Van der Klugt.

'De Ridderzaal'

Pater De Ridder had een vast dagelijks rooster: iedere dag om 7.00 uur zwemmen in De Zijk en fietsen door de wijk. Van der Klugt: "Hij kende de wijk en de mensen heel goed. En in zijn preken klonk altijd door wat hij had meegemaakt, verhalen van de straat, dingen uit de praktijk en niet uit een boekje. Mensen deden nooit tevergeefs een beroep op hem. Hij was een vriendelijke, opgewekte franciscaan." Bij zijn 30-jarig priesterfeest werd de tot gemeenschapsruimte omgetoverde oude fietsenstalling naar hem vernoemd: De Ridderzaal. Zo leeft zijn naam voort in de ruimte waar nu de Joseph-parochianen elkaar ontmoeten.

Vijf herinneringen aan de franciscanen

Hiernaast en hieronder zijn enkele herinneringen aan minderbroeders franciscanen opgenomen. Gemengde gevoelens, verdriet om hun vertrek, maar ook dankbaarheid en trots. Zoals dat bij velen, die de franciscanen hebben gekend, het geval zal zijn.

Lous Roman over de paters op Haagweg 13

Gastvrijheid, dat komt als eerste bij haar op. Ze kwam vaak op de Haagweg, toen haar broer Eugène Plouvier ofm. daar in 1995 kwam wonen. Op zijn verjaardag mocht ze altijd blijven eten.

Mooi vond ze, dat bij de maaltijd de namen werden genoemd van de op die dag overleden minderbroeders, die aan de Haagweg hadden gewoond. Het was een hechte gemeenschap, dat kon ze extra merken toen haar broer ernstig ziek werd.

Dagindeling

De paters hadden een vaste dagindeling: kwart voor acht morgengebed, half elf koffie, lunch, vier uur thee, 17.45 avondgebed, maaltijd. Doordeweeks werd er voor de paters en broeders gekookt, in het weekend kookten ze zelf. Het dagelijks gebed vond plaats in de kapel, helemaal op de bovenste verdieping. De monumentale trap was een hele klim voor de oudere paters, maar de indeling van het huis stamde uit de tijd dat het zowel pastorie van de Leonarduskerk was en de missieprocurer herbergde. De ruimtes beneden hadden dus een andere bestemming!

De brand

Behalve de vele reizen naar Assisi, mede door haar broer georganiseerd, kwamen ook herinneringen aan de recente brand op de Haagweg naar boven. Alles liep gelukkig goed af, maar de troep erna! Weken waren er mensen aan het schoonmaken en toen de pijpen terugkwamen van de stomerij was het een hele uitzoekerij: ze waren niet gemerkt! Ze hechtten niet aan bezit, dat was duidelijk. Ook leenden ze zonder moeite hun auto's uit als dat nodig was. Waar vind je dat tegenwoordig nog?

Har Meijer over pater Ton Peters ofm.

Wat was ik vreselijk trots op hem op de avond van de herdenking van het ontzet van Leiden en de daarbij onlosmakelijk verbonden uitreiking van de Erepénning van de stad in het majestueuze stadhuis aan de Breestraat.

Zoals hij daar stond voor burgemeester Lenferink, die de historie van de paters Franciscanen in Leiden zo pakkend schilderde. In zijn sjieke pak leek hij wel de moderne reïncarnatie van de heilige Franciscus. Natuurlijk waren er de verschillen. Hij was wat beter gevoed, had geen blote voeten in sandalen, zijn haren waren niet warrig maar keurig gecoiffeerd en hij droeg geen pij. Maar zijn houding straalde liefde voor God en zijn medemens uit. En toen hij, Ton Peters, de Erepénning in Goud namens de paters franciscanen als dank voor hun grote verdienste in Leiden in ontvangst had genomen, rolde er moeiteloos een gloedvol dankwoord over zijn lippen. Het was doodstil en iedereen was onder de indruk van deze bewogen dienaar van de Heer.

Samen op het Bona

Mijn gedachten dwaalden af naar de vijftiger jaren van de vorige eeuw. Toen wij bij elkaar in de klas op het gymnasium zaten, bij de Franciscanen van het Bonaventuracollege aan de Mariënpoolstraat. Hij het keurige ventje uit het stijlvolle Wassenaar, ik het lastige zoontje van de geschiedenisleraar. Terwijl de hele klas met zijn identiteit worstelde was daar dat licht corpulente kereltje, dat zijn toekomst volledig in de handen van God had gelegd. En niemand die zich daar ooit aan heeft gestoord. Zo was Ton, altijd volkomen zichzelf. Met de grootste moeite worstelden wij ons letterlijk en figuur-

Pater Peters ofm. tijdens zijn dankwoord na ontvangst van de Erepénning op 2 oktober.

lijk door het eindexamen. Wij hadden beiden daarna jarenlang contact met de onvergetelijke rector pater Geurts.

Hij werd priester, ik dokter

Wij verloren elkaar uit het oog, waren via het geruchtencircuit toch met elkaar verbonden. En toen stond het ineens zo maar in de krant. Ton Peters, pastoor van de Hartebrugkerk, mijn kerk al vanaf de lagere school in de Ceaciliastraat bij meester Vreeburg. De eerstvolgende zaterdagavond gingen wij naar de avondmis om zeven uur. Hij was niets veranderd, al was hij hier en daar wel wat breder uitgemeten. En zijn pij ademde van alle kanten dat hij heel veel gedragen was. Hier stond de herder op wie de parochianen hadden gewacht. Langzaam kreeg hij de kerk weer voller en voller. Zijn kerstnacht werd een begrip. Hij preekte, zong, inspireerde, troostte, bad met de stervenden, sloot huwelijken, diende de Sacramenten toe, kortom hij kon werken in de geest van zijn grote voorbeeld, Franciscus. Ton maakte altijd de indruk een zeer gelukkig mens te zijn. Ik hou van deze man, maar ben toch ook een beetje jaloers op hem. Hij kreeg de erepenning in goud en ik in zilver. Noblesse oblige!!

"Kerkbezoek toegenomen dankzij de paters"

Jarenlang was George Gussenhoven secretaris van het kerkbestuur van de Hartebrugkerk. Hij heeft onder drie pastoors gewerkt: de pastoors Demmers, Van Winden en Peters.

Gussenhoven: "Franciscanen stonden bekend om hun familiale sfeer, een glaasje wijn op z'n tijd en 's avonds gezellig samen onder het genot van een sigaar. Pastoor Demmers was hierop een uitzondering, hij dronk geen wijn en rookte sigaretten. Bij zijn vertrek naar het moederhuis van de Franciscanen werd zijn kamer leeggeruimd en werden er tientallen kistjes sigaren gevonden die hij cadeau had gekregen.

Pater de Ponti ofm.

Pater de Ponti ofm. heeft jarenlang de notulen van het kerkbestuur gemaakt omdat ik als secretaris niet de aandacht voor zaken als notulen kon hebben. Pater de Ponti was een

begrip in de Kooi waar hij als 'De Pater' bekend stond ook bij andersdenkenden. Hij stond voor iedereen klaar en de deuren van het Stadhuis stonden voor hem open omdat ze wisten als hij kwam dat het om een serieuze kwestie ging.

Niet onzijdig...

Mijn leukste ervaring was met Ruud Geers, als schilder betrokken bij de restauratie. Ik ging met hem met een hoogwerker tot vlakbij het front van het orgel, waar prachtige engeltjes in stucwerk zijn uitgevoerd. Ik dacht altijd dat engeltjes onzijdig waren, daarboven bleek dat niet het geval te zijn...

Aantal kerkbezoekers toegenomen

Aan pastoor Peters én zijn mede-franciscaan Van Duijnhoven, is het te danken dat het aantal kerkbezoekers in zijn ambtsperiode is toegenomen. Ik hoop dat de vaste bezoekers ook na hun afscheid blijven komen!"

Colofon

Rondom de Franciscanen is een speciale uitgave van Rondom de Kerk, magazine van de parochies in Leiden, Leiderdorp, Zoeterwoude, en Stompwijk. Een historische terugblik bij het afscheid van de franciscanen uit Leiden na 550 jaar.

Redactie en medewerkers: Corry Arendse, Wim Barning, Maaïke Elink Schuurman, Wilbert van Erp, Anton Mentink, Irene van Velzen en Joke Sorgdrager (hoofd- en eindredactie)
Illustraties: Carel Bruens
Fotografie: Jos Versteegen, Maaïke Elink Schuurman en uit archief, foto burgemeester: Mark Lamers
Vormgeving: Grafisch bureau Versteegen Vormgeving, Leiden
Druk: Station Drukwerk, Katwijk
Opplage: 1000

Leiden, november 2010

Stichting Katholiek Onderwijs Leiden

Secretariaat: Rooseveltstraat 18 | 2321 BM Leiden
T 071 516 66 00 | E info@skol | www.skol.nl

Stichting Katholiek Onderwijs Leiden

Het Bona van 2010
dankt de Leidse franciscanen
voor de stichting van de school in 1927
en de jarenlange zorg daarna.

Het Bona, begonnen als een kleine HBS voor jongens,
is nu een grote school geworden
met vier vestigingen en
honderden leerlingen, jongens en meisjes.

Samen met tien basisscholen
in Leiden en omgeving
valt het Bonaventura College onder SKOL -
de Stichting Katholiek Onderwijs Leiden.

Daardoor wordt een vloeiende leerlijn geboden
en constante zorg voor de 4-18 jarigen
volgens de beste franciscaanse tradities
maar op een eigentijdse wijze.

Het Bona wenst de vertrekkende franciscanen
Vrede en Alle Goeds!

